

פרשת שבוע עפ"י השפת אמת

פרשת וארא

א. ערכו של מילה הש"פ

(תרגום)

1

במדברש' ופניתי לראות כו' אשר כבר עשוהו כו' (קהלת ב, יב). כי יש לאדם לידע כי כל מעשה נוגע בשרשו למעלה למעלה עד שאין השגת אדם מגעת כלל. ולזאת צריך להיות בטל כל השכל וכל הרצונות לרצונו יתברך שמו וכן שמעתי מאא"ז מו"ר זצלה"ה על מה שכתוב במדרש² אלו היה יודע ראובן שהכתוב יכתוב עליו (בראשית לו, כב) למען הוציל כו' על כתיפו היה מביאו כו' וחס ושלוש שהיה עושה מפני הכבוד שיעיד עליו הכתוב רק אלו היה יודע שהדבר נוגע כל כך שהכתוב יכתוב כו' עכ"ד. וכל מעשה אדם נגזר כבר בשמים. וזהו שכתוב אשר כבר עשוהו. שלמעלה כבר נגזר לפניו יתברך כל מה שיעשה אדם אחר כך אם כן אין שייך להרהר אחר ה' יתברך. ובוודאי שלמה המלך ע"ה היה נראה לו ברוך כי לא יסיר לבבו. אבל מעשה האדם נוגע מה שלמעלה מהשגתו. וממילא יוכל להיות שינוי בשורש האדם. ואם כן לא יוכל אדם

1 ופניתי אני לראות הכמה הדוללות וסבלות כי מה האדם שיבא אחרי המלך את אשר כבר עשהו, הפסוק הזה נאמר על שלמה ועל משה. על שלמה כיצד כשנתן הקב"ה תורה לישראל נתן בה מצות עשה ומצות לא תעשה ונתן למלך מקצת מצות שנה' לא ירבה לו סוסים וכסף חובב וגו' ולא ירבה לו נשים ולא יסור לבבו. עמד שלמה המלך והחכים על גיורתו של הקב"ה ואמר למה אמר הקב"ה לא ירבה לו נשים לא בשביל שלא יסור לבבו אני ארבה ולבי לא יסור, אמרו רבותינו באותה שעה עלתה י"ד שבירה ונשתטחה לפני הקב"ה ואמרו רבן העזריאל כי לא אמרת אין אתה בטלה מן התורה לעולם, הרי שלמה עומד ומבטל אותי ושמואל היום יבטל אתה ולמחר אחרת עד שתבטל כל התורה כולה, אמר לה הקב"ה שלמה האלף כיראם בו יהיו בטלן וקרצה ממך אני מבטל... נאם הגבר לאיתניאל, דבר זה שאמר הקב"ה לא ירבה לו נשים לא אמר לו אלא בשביל לא יסור לבבו, לאיתניאל שאמר 'אתי אל ואוכל, מה כתיב ביה יחיד לעת זקנת שלמה נישו הטו את לבבו'... כיצד נאמר על משה לפי שכבר הודיע הקב"ה למשה שלא ינח אותם פרעה לילך, שנאמר זאני ידעתי כי לא יתן אתכם מלך מצרים להלך ואני אחזק את לבו, ומשה לא שמר את

[תרגום] המעשר

9

לדעת זה כלל. וכתבי' שעלתה הי"ד שבירבה לפני ה' יתברך ואמרה שלמה מבטל אותי. וכי מי שעושה עבירה מבטל האות. אך וודאי על ידי חטא האדם נכרת מדביקות. אבל שלמה המלך ע"ה ידע כי בכח התורה שבו וחיות ה' יתברך בלי פירוד אמר' אנכי ארבה ולא אסיר וזהו שכתוב' אתי אל ואוכל. ולכך עלתה הי"ד [שעל שם המחשבה]³ שהוא השורש כמו שאומרים⁴ טוף מעשה במחשבה תחילה ואמרה כו' וכן במשה אמר (שמות ה, כב) למה הרעותה. וודאי לא היה יכול לצייר חס ושלוש על רעת ישראל. וה' יתברך השיבו אני ה' (שמות ה, כב) שכל היות על ידי רצוני אם כן לא שייך קושיא והיראה. וכן צוהו לומר לבני ישראל אני ה' (שם ו) לידע שגם גלות מצרים רק על ידי חיותו יתברך כי כל היות ממנו יתברך. ולא שמעו כו' מקוצר רוח (שם ט) כי כשהיו בגלות לא היה נגלה זה [פירוש קוצר רוח חיות ה' יתברך שבאדם כתיב (בראשית ב, ז) ויפח באפיו כו'. ובגלות נפסק הדבקות בשרוש החיות] וזהו שכתוב במדרש' שהכל מן התורה קבע בה מצות

הדבר הזה אלא בא להתחכם על גיורתו של הקב"ה התחיל אומר ה' למה הרעות לעם הזה' התחיל לרוץ לפניו וע"ז נאמר שאותה חכמה דעת של משה של ההללות וסבלות היו, כי מה האדם שיבא אחרי המלך, וכי מה היה לו להרהר אחר מדותיו של הקב"ה את אשר כבר עשהו. מה שכבר גילה לו שהוא עתיד לחזק את לבו בעבור לעשות לו דין תורת אשר העבדים בעבורה קשה, ועל דבר זה בקשה מיד הדין לפגוע במשה, הדין יודבר אלוקים אל משה, ולפי שנשכח הקדוש ב"ה שבשביל צער ישראל דבר כן חזר ונהג עמו במדת רחמים, הדין יואמר אליו אני ה' (שמו"ר א). 6 בא הכתוב למלך שאם אדם עושה מביח יעשה בלבב שלם. שאילו היה ראובן יודע שהקב"ה מכתוב עליו וישמע ראובן יצילתו מידם' בכתפו היה מוליכו אצל אביו. ואילו היה יודע אודן שהקב"ה מכתוב עליו דנה הוא ירא לקראתו, בתופים ובמחולות היה יוצא לקראתו. ואילו היה יודע בנו שהקב"ה מכתוב עליו ויצטב לה קלי ותאכל ותשבע ותותר, עגלות מפותמות היה מאכילה' (רד"ה ה)

22 ויחיד ביום דבר ה' וגו', ויאמר ה' אל משה ראה נתתיך אלוקים לפריעה, הדין שאנו עושים ראשיכם שלמה אמר הפסוק הזה בשעה שהבניס הארון לבית קדשי הקדשים עשה ארון של י אמות, כיון שהגיע לפתח בית המקדש היה הפתח של י אמות הארון של י אמות, ואין עשרה אמות יכולין להכנס בתוך י אמות. ועוד שהיו טעונים בו כיון שבא להכניסו לא היה יכול, עמד שלמה והיה מתבייש ולא היה יודע מה לעשות התחיל להתפלל לפני הקב"ה... שאנו עושים ראשיכם והנשוא פתחי עולם ויבא מלך הכבוד, 10 אמרו לו העושים מי הוא זה מלך הכבוד, א"ל ה' צבאות הוא מלך הכבוד סלה, כיון שאמר להם כן מיד שכבו, אלולי כן בקשו לרוץ את ראשו להמיתו, ד"א מי הוא זה מלך הכבוד' למה קרא להקב"ה מלך הכבוד שהוא חולק כבר ליראיו, כיצד מלך בשר דם אין רוכבין על סוסו ואין יושבין על סטאו, והקב"ה הושיב לשלמה על סטאו שנאמר וישב שלמה על סטאו ה' למלך, והרכיב לאלהו על סוסו, ומדו סוסו של הקב"ה סופה וסערה שנאמר ה' בסופה ובסערה דרכו וען אבק רגליו, וכתוב יועל אלהו בסערה ומטר שרביטו מלך ב"ו אין משתמשין בשרביטו והקב"ה מטר שרביטו 16 למשה שנאמר ויקח משה את מטה האלקים בידו... מלך ב"ו אין נקראין בשמו קיסר אגוסטא ואם נקראין בשמו היו ממתין אותו והקב"ה קרא למשה בשמו שנאמר וראה נתתיך אלהים לפריעה, א"ל הקב"ה למשה פרעה הרשע עשה עצמו אלהה שנאמר ולי יאורי ואני עשיתני, לפיכך יראה אותך ויאמר שזה אלהי' (שמו"ר א, א).

(תרגום) גמלא

3

עשה ולא תעשה כו' פירוש שיש לכל מעשה איש ישראל חיות בתורה ומצות התלוין במעשה. ולכך מעשה אדם נוגע במה שלמעלה ונמשך מחיותו יתברך. וכן מה שכתוב בשבת קודש (שם א) אשר ברא כו' לעשות פירוש מה שנעשה גם עתה על ידי רצון ה' יתברך בשעת הבריאה ובשבת מעידין בני ישראל על זה שנתברר האמת. וזהו שכתוב (ישעיה נח, יג) וכברתו מעשות כו' חפצין כו' פירשו ז"ל⁵ שיהיה כל מלאכתך עשויה. יש לומר כנ"ל שידע שגם מה שעושה האדם כבר הוא נעשה על ידי רצונו יתברך כמו שכתוב' אין אדם נוקף אצבעו כו' וזהו שכתוב אשר כבר עשוהו כנ"ל. ובשבת הוא בחינת הביטול וקבלת עול מלכות שמים שהוא להיות בטל אל שורש החיים. ועל ידי זה כל מעשה נמשך אחר שורשו בשמים. דכתיב (תהלים צח, א) נפלאות עשה. וברמ"א אורח חיים⁷ פירש ומפליא לעשות שהמעשה יש בו מבחינת פלא ע"ש כמו שכתבתי במקום אחר⁸. וגם שכל האדם צריך להיות בטל לבחינת שורש החכמה דכתיב (איוב כח, יב) מאין תמצא כו'. כי אדם יודע שכשנתגדל ומחכים יותר. רואה שמה שלא נחשב לו לחטא מקודם. היה טעות. וכן אחר כך יותר. אם כן לחכמה אמתיות אין שיעור וצריך להיות בטל כל הדעת למאמר ה' יתברך ונמשך הכל אל השורש כנ"ל:

ב. כיצד מתגלה נבואה לאלה

[תרגום]

7

במדברש²² ראה נתתיך אלהים לפרעה לבם כו' (תהלים כה, ח) לולי שאמר שלמה זה ביקשו לרוץ ראשו כו' בשר ודם אין משתמשין כו' והקב"ה אמר למשה²² נתתיך אלוקים כו'. פירוש זה כי זה נקרא מלך הכבוד מה שהכבוד בידו לתתו לאחרים. כי זה שמכבדין אותו אינו נקרא בזה מלך הכבוד. אדרבא הוא מקבל מן הכבוד והכבוד עושהו למלך. וכן הרשעים שהם ברושם לבם²³ נקראו חסרי לב. כי אין להם הלב. רק אדרבא הלב מושל בהם. רק הצדיק שלבו ברשותו הוא יש לו לב. ושלמה המלך ע"ה שנתן לו הקב"ה הרבה כבוד. הודיע זה לבני אדם. כי זה כבודו של הקב"ה מה שנותן הכבוד לאחרים. ואיתא²⁴ הממליך מלכים ולו המלוכה. כי בזה שנותן מלכות לבשר ודם. ניכר שהוא המלך. וזהו שהראה הקב"ה למשה רבינו ע"ה כי היה תמה על הד' מלכויות למה יתן הקב"ה מלוכה להם. ועל זה התירוץ כי אדרבא מזה ניכר מלכותו יתברך. כי בשר ודם ירא למטור המלכות לאחר כי ישלנו מידו. אבל מלך האמת נותן מלוכה לאחרים. ועם כל זה אין המלוכה יוצא מתחת רשותו. כי הוא המלך באמת. ונקרא מלך הכבוד כנ"ל:

8

(תרגום)

הן בני ישראל לא שמעו אלי¹⁹. מקשים²⁰ בני ישראל לא שמעו מרוב עבודה²¹. אבל נראה כי לא היה יכול פרעה הרשע לקבל דבורו של משה אם לא על ידי בני ישראל וכיון שבני ישראל לא שמעו איך ישמעני פרעה. ולכן צירף עמו אהרן:

תנ"ך

[תנ"ך]

[תנ"ך]

10 והוצאתי והצלתי ולקחתי כו' וידעתם כי אני ה' המוציא כו' (שמות ה, יז-יח). ראינו כי כל הרצון בגאולת מצרים היה לידע שה' יתברך הוציאנו משם ולכן צריכין לזכור תמיד יציאת מצרים⁹. והאמת כי בכל עת יש מצרים לכל איש ישראל. לכן מזכירין בכל יום יציאת מצרים. וכפי מה שידועין וזוכרין שה' יתברך הוציאנו. אין צריך להיות בפועל תוך המיצר. כי כשאדם¹⁰ שוכח ומתגאה לומר כזו ועוצם ידי כו' (דברים ה, יז). אז צריכין להביאו במיצר. ושיראה כי הכל מה' יתברך. ויציאת מצרים היה הכנה לדורות כמו שכתוב בגמרא⁹ המוציא כולל להבא. ומעיקרא משמע כו'. פירוש שיציאת מצרים היה לדורות. וכפי

מה שהאדם זוכר ביציאת מצרים. כן מתעורר אצלו יציאת מצרים בכל זמן. ועיקר גלות מצרים הוא שאין השכל והדעת של האדם מתפשט כראוי בכל מעשיו כמו שכתוב בספרים¹⁰. וה' יתברך צוה להגיד זה לבני ישראל במצרים כי היו צועקים מעבודה קשה בפועל. ואחר כך ששמעו ממה רבינו ע"ה כי אחר הגאולה יחול עליהם שם שמים. ולקחתי כו' והייתי¹⁰ לכם לאלקים (שמות ה, יז). וגבר אצלם צער זה שעל ידי שיעבוד מצרים אין יכולין להתקרב לה' יתברך לקבל עול מלכותו. וראו על זה. והיה זה הכנה לגאולה. והוא ללמוד גם לנו על זה שמצפין לגאולה כדי להיות עבדי ה' יתברך שיחול עלינו שמו יתברך על ידי זה נזכה לגאולה במהרה בימינו אמן.

במדרש¹² בכל עצב יהיה מותר ודבר שפתים אך למחוסר (משלי יד, כג). על ידי שאמר משה כו' שיתף עמו אהרן כו'. נראה מדברי המדרש כי היה זה חסרון. כי אם היה משה רבינו ע"ה עצמו הגואל. היה על צד היותר טוב. וזהו שכתוב (שמות ה, א) עתה תראה כו' ולא במלחמת ל"א מלכים¹³. פירוש על ידי שמיאן. והיה השליחות בצירוף אהרן. לכן לא הביאם¹⁰ משה רבינו ע"ה לארץ ישראל. כי אם היה נעשה כרצונו יתברך. היה הגאולה באופן גבוה אשר היה משה רבינו ע"ה מכניסם לארץ והיה תיקון הכולל¹⁴. כי עתה תראה אינו בדרך קנס. רק שכן מוכרח להיות. וזהו שכתוב בכל עצב יהיה מותר. שאם היו יכולין לקבל כל הדחקות או. ולא היו אומרים¹⁵ ירא ה' כו'. וכן משה רבינו ע"ה למה הרעותה¹⁶. היה מתוקן הכל. אך משה רבינו ע"ה לא היה יכול לסבול צער ישראל ונחשב זה לו לשבח. משל החולה שגוברים עליו היסורים מהרפואות. אשר מבקש להניח הכל בעבור היסורין. אך הרופא יודע ומבין כי היסורין לטובת החולה לכן אינו משגיח עליו. אבל משה רבינו ע"ה הרגיש בצערן של ישראל ממש כמו הם עצמם. ולכן אף שידע כי לטובת ישראל הוא לא היה יכול לסבול בשום אופן בצערן של ישראל ולכן עשה ה' יתברך רצונו והיה הגאולה בצירוף מדת הרחמים.

[תנ"ך]

13 בענין הכבדת לב פרעה. כבר כתבתי במקום אחר¹² כי היה רצון הבורא יתברך להיות במצרים כל מיני כחות סטרא אחרא כדי שיהיה מפתח לכל גאולות העתידין להיות. כמו שכתוב¹³ ד' לשונות נגד ד' גליות ישראל. ולכן משה רבינו ע"ה שאמר (שמות ה, כב) למה הרעותה לעם הזה דייקא. כלומר שהבין כי לדור זה בפרט היה יכול להיות הגאולה בלי תוספת רעות¹⁴ פרעה שהרע להם יותר. ולכן אמרו במדרש¹⁴ שהשיב לו הבורא (קהלת ה, ח) טוב אחרית דבר מראשיתו ע"ש. פירוש שעל ידי שבעת יציאת מצרים היתה גאולה מעין כל הגאולות. לכן אף שהחזרו בגלות אחר כך. הם מובטחים שיהיה להם אחרית טוב והבן:

י, יס' כ"א - א' י"ג

[תנ"ך]

15 והוא התורה כמאמר רז"ל⁶ אין לך בן חורין אלא העוסק בתורה כו'. והיינו שאחר גאולת מצרים נתרוממו בני ישראל למעלה מהטבע⁷ וניתן להם התורה שהיא עץ החיים⁸ והשורש של כל הבריאה⁹. ממילא הם בני חורין לכן מצווין לזכור בכל יום יציאת מצרים¹⁰. ולכן כתיב כאשר יענו דהיינו שבאופן זה נהג ה' יתברך להיות הגלות הכנה לגאולה שאחר כך כמו שכתוב במדרש¹¹ ג' מתנות ניתנו על ידי יסורין תורה וארץ ישראל ועולם הבא ע"ש. וזה מטעם אוהבו שחרו מוסר (משלי יג, כד) ע"ש במדרש. והיינו שרצה הקב"ה שיהיו המתנות דבר של קיימא. לכן הקדים לתתם על ידי יסורין. וכמו שהיה גלות מצרים יסורין לצורך מתנה של התורה. כמו כן יש לנו להבין יסורים של גלותנו המור שהוא הכנה לימות המשיח ולעולם הבא. לכן בכל תוקף שיש בכל גלות הוא לקיים כן ירבה וכן יפרוץ:

16 ואמנם כן, הגאולה של יציאת מצרים פעלה בעיקר על הנש שיצאה לחלוטין מכבלי השעבוד, ומכאן ואילך אפילו אם יהיו גלוי ושעבדים לא יהיו אלא על הגוף בלבד ולא על הנשמה. ומפני זה גאו מצרים היא באמת גאולה עולמית שאין אחריה גלות, כי הנשמה יצא להרות עולמים, ויוצא את עמו ישראל מתוכם לחרות עולם⁷. ולזאת, גאולת מצרים היתה לא רק גאולה מגלות, שהיא מטומא אלא גם עלי' והתעלות עד אין קץ. והתקדשתם והייתם קדושים כי קדו אני וגו' כי אני ד' המעלה אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלק והייתם קדושים כי קדוש אני (ויקרא י"א, מ"ד-מ"ה). להטות מהטומא⁸ והיותר עכורה ולהגיע עד הטהרה והקדושה היותר נהדרה. כי העל ההדרגתית היא רק כלפי הגוף, אבל הנשמה אין לה כל הדרגות וגבולים. בחפזון כמראה הבקו היא עולה למרומי מרומים עד אין קץ. וכמו אז בשעת יציאת מצרים, כן בכל שנה ושנה בהתקדש ל שמורים לך זוכה כל אחד ואחד מיישראל שהקב"ה כביכול מטב⁹ בו בכבודו ובעצמו ובעת עריכת הסדר וכל היום הראשון של התג בו יושב במחיצתו של מקום. ואור הנשמה מתגלה אז לכל יחיד ויחיד בב הדר קדשה ומלא צבינה-לא לפי המעשים וההתעוררות-ומופיעה בהדר כל אורו היום. ומי שזוכה להכין את עצמו להנות מאור הנשמה ולהתאק¹⁰ בה אין קץ למעלתו. והאור הזה מאיר בו כל השנה כולה באותה הדר הקדש וההופעה הגלוי' שמתגלה או.

י, יס' כ"א - א' י"ג